

2. Rudyk T. O., Sulima O. V. Considering professional competence of a teacher of higher mathematics at the technical university. *Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series 5. Pedagogical Sciences: Realities and Prospects*. Kyiv. 2022. Iss. 85. P. 169-175.

References:

1. Rudyk T. O., Sulima O. V. (2021) Formuvannya matematychnoi kompetentnosti maibutnix bakalavriv u protsesi navchannia matematyky v tekhnichnomu universyteti. [The formation of mathematical competence of future bachelors in process of teaching mathematics in technical university]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seria 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektvyu*. Kyiv. Vyp. 80. T. 2. S. 116-121 [in Ukrainian].
2. Rudyk T. O., Sulima O. V. (2022) Considering professional competence of a teacher of higher mathematics at the technical university. *Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series 5. Pedagogical Sciences: Realities and Prospects*. Kyiv. Iss. 85. P. 169-175 [in English].

Суліма О. В. Фактори розвитку самоосвітньої компетентності викладачів та студентів технічного університету на основі STEM-освіти

У статті розглядається роль STEM-освіти (Science, Technology, Engineering, and Mathematics) у розвитку самоосвітньої компетентності викладачів та студентів у технічних університетах. Акцентується на важливості самоосвіти в сучасному світі, де швидкі зміни вимагають постійного оновлення знань та навичок майбутніх фахівців для підтримки конкурентоспроможності та ефективності на сучасному ринку праці. Стаття висвітлює актуальність самоосвітньої компетентності у контексті глобалізації та інформаційного суспільства, де життєво необхідним є вміння самостійно здобувати нові знання та адаптуватися до змінюваних умов. У зв'язку з цим автор пропонує комплексний підхід до впровадження STEM-освіти, який включає інтеграцію міждисциплінарних знань, практичний досвід та використання інноваційних методів навчання. Авторка статті стверджує, що такий підхід сприяє не тільки розвитку фахових компетенцій, але й формуванню гнучкості мислення, критичного аналізу та креативності.

Для підтвердження висунутих тез у статті представлені результати емпіричних досліджень, які демонструють позитивний вплив STEM-освіти на самоосвітній процес. Автор аналізує різні стратегії та методи самоосвіти викладачів та студентів, які можуть бути інтегровані у навчальний процес технічних університетів, і рекомендує шляхи оптимізації навчальних планів з метою підвищення ефективності самоосвітньої діяльності.

Завдання статті полягають у наступному: проаналізувати значення самоосвітньої компетентності в сучасному освітньому просторі та її важливість для професійного розвитку індивідів, охарактеризувати основні компоненти самоосвітньої компетентності та їх роль в особистісному та професійному розвитку, розглянути роль STEM-освіти у розвитку самоосвітньої компетентності викладачів та студентів технічного університету.

Ключові слова: самоосвіта, компетентність, викладачі, студенти, технічний університет, STEM-освіта, мотивація, інноваційні проєкти.

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2024.97.29>

Твердохліб Т. С., Пишинська В. В.

РОЛЬ ШКІЛЬНОГО ПІДРУЧНИКА В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕМОЦІЙНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ЗДОБУВАЧІВ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Статтю присвячено актуальній проблемі оновлення змісту шкільних підручників, визначено роль підручника в забезпеченні емоційного благополуччя, зокрема, розглянуто його вплив на емоційний інтелект здобувачів базової середньої освіти. Зазначено, що найбільшої уваги потребує саме емоційний компонент психологічного здоров'я, схарактеризовано поняття емоційного благополуччя як складової психологічного здоров'я, зроблено висновок про синонімічність понять емоційного здоров'я та благополуччя. У статті наголошується на тому, що підручники мають бути не просто засобом передачі інформації, а й сприяти гармонізації емоційного стану учнів. Отже, постають питання актуальності оновлення змісту підручників та необхідності розширення критеріїв експертизи наукових видань з урахуванням впливу сучасних реалій на емоційну сферу здобувачів освіти. Особливу увагу приділено психолого-педагогічним вимогам до підручника, що сприятимуть ефективності навчання та особистісному розвитку учнів. Запропоновано наступні вимоги: наявність завдань для гармонізації емоційної сфери, відсутність психотравматичних текстів, доступність основного тексту, наявність додаткового тексту, що впливає на емоційну сферу учнів, відсутність стереотипів, висока якість ілюстрацій, оптимальне співвідношення матеріалів, які активізують правопівкульне мислення та лівопівкульне мислення. Проаналізовано шляхи вдосконалення підручників, оцінено відповідність чинних підручників з української мови та історії України вищезазначеним вимогам. Зроблено висновок про вплив цих вимог на учнів, їх загальний розвиток та про необхідність удосконалення підручників на основі впровадження елементів, спрямованих на підтримку емоційного благополуччя, розвитку емоційного інтелекту та емоційної стійкості.

Ключові слова: емоційне благополуччя, емоційне здоров'я, психологічне здоров'я, емоційний інтелект, здобувачі базової середньої освіти, шкільний підручник, вимоги до підручника, урахування аспектів емоційної складової.

В умовах складних життєвих обставин освітяни відіграють ключову роль у збереженні та підтримці емоційного благополуччя учнів. Від початку повномасштабного вторгнення вчителі роблять неоціненний внесок у навчальний процес, передають не тільки інтелектуальний і духовний спадок, а й виступають наставниками та підтримкою для кожного учня. У сучасному світі вчитель має безліч ресурсів, які допомагають забезпечувати освітній процес, однак підручник залишається незмінним інструментом навчання. Як елемент, який безпосередньо впливає на всі складові здоров'я учнів, підручник може бути засобом розвитку емоційного інтелекту та водночас тригером, який порушує внутрішню рівновагу.

Мета статті – розкрити вплив підручника на емоційне благополуччя учнів, визначити, яким вимогам повинен відповідати підручник для гармонізації емоційної сфери здобувачів базової середньої освіти, проаналізувати відповідність чинних підручників даним вимогам.

Психологічне здоров'я – це система взаємопов'язаних компонентів, які визначають загальний психічний розвиток учнів, серед них вирізняють: когнітивний, емоційний, поведінковий та ціннісно-мотиваційний компоненти. Кандидат психологічних наук Л. М. Коробка також наголошує на рівневому підході до психологічного здоров'я, яке є втіленням соціального, емоційного та духовного благополуччя (як ресурсу та стану) [14, с. 40]. Нарешті, емоційне благополуччя, як компонент психологічного здоров'я, можемо визначити як багатовимірне явище, яке визначає емоційне самопочуття, є показником успішності емоційної регуляції людини й впливає на особливості переживань, пізнавальну та емоційно-вольову сфери, стиль переживання стресових ситуацій, стосунки з оточуючими людьми [17, с. 124]. Також заслуговує на особливу увагу емпіричне дослідження, де описано кількісні прояви кожного з компонентів та зроблено висновок, що найбільшій увазі щодо розвитку потребує саме емоційний компонент психологічного здоров'я [2, с. 27].

У наукових роботах зустрічаємо відсутність чіткого розмежування понять емоційного благополуччя та емоційного здоров'я, спробуємо порівняти ці визначення. Емоційне здоров'я визначають як: складову психологічного здоров'я людини, що дозволяє зберігати цілісне емоційне ставлення до себе і до світу, перетворювати негативні емоції і породжувати позитивно забарвлені переживання [1, с. 14]; уміння особистості адекватно оцінювати складну ситуацію; пояснювати свої відчуття, почуття, переживання; контролювати свої емоції (позитивні, негативні) [4, с. 165]; специфічне оцінне суб'єктивне відображення функціонування почуттєвої сфери людини від її відносно позитивно-комфортного до негативно-дискомфортного в різних умовах її життєдіяльності [16, с. 25]. Порівнюючи з вищезгаданим визначенням емоційного благополуччя, можемо зробити висновок, що обидва поняття безпосередньо пов'язані з психологічним здоров'ям та є його складовими, розглядаються як багатовимірні явища, що охоплюють різні аспекти емоційної сфери, описуються здатністю до адаптації, регуляції та відновлення ресурсів після стресових ситуацій, тож можемо зробити висновок про синонімічність цих понять.

Науковці розглядають психологічне здоров'я як родове поняття щодо емоційного здоров'я, котре постає видовим та вибирає наступні складові: 1) здатність розпізнавати власні емоції; 2) готовність до адекватної емоційної оцінки діяльності та поведінки – власної та оточуючих; 3) орієнтація на позитивні емоції в життєдіяльності, що передбачає запобігання агресивних тенденцій; 4) здатність до емоційної саморегуляції [6, с. 34]. Безумовно, що одним із чинників, які мають безпосередній вплив на емоційне благополуччя, є емоційний інтелект, який визначають як здатність диференціювати емоції, виражати та управляти ними. Важливо наголосити, що емоційний інтелект не є стійкою характеристикою та може піддаватися змінам внаслідок різноманітних факторів, саме тому освітянам необхідно систематично розвивати цю властивість. Особистість із розвиненим емоційним інтелектом легше переносить стреси, виявляє високий рівень адаптивності до змін, тож можемо зробити висновок, що одним із компонентів емоційного інтелекту є емоційна стійкість. Під емоційною стійкістю розуміємо інтегративну властивість особистості, яка забезпечується збалансованою динамічною взаємодією окремих підсистем і зумовлює ефективність управління та досягнення мети в значущих емоціогенних ситуаціях [11, с. 63].

Учні середнього шкільного віку регулярно стикаються зі стресорами, пов'язаними з навчанням, складними соціальними обставинами та іншими аспектами життя. Підтримка емоційного благополуччя, розвиток емоційного інтелекту та стресостійкості допоможуть впоратися з цими викликами. З огляду на вищевикладене, постає актуальна проблема оновлення змісту підручників та розширення переліку критеріїв експертизи навчальних видань з урахуванням окремих аспектів емоційної складової. Отже, укладачам підручників та вчителям під час планування уроків варто дотримуватися необхідних психолого-педагогічних вимог для ефективного навчання та особистісного розвитку учнів та звертати особливу увагу на наявність завдань, спрямованих на гармонізацію емоційного стану учнів, розвитку емоційного інтелекту та стійкості. Одним із ключових завдань підручника є вплив на емоційне благополуччя та розвиток емоційного інтелекту учнів, тому він має містити достатню кількість вправ спрямованих на емоційну сферу (сприйняття емоцій, використання, розуміння та управління емоціями). Важливо, щоб учні не лише вивчали теоретичні аспекти емоційного інтелекту, але й активно застосовували ці знання на практиці в різноманітних комунікативних ситуаціях, рольових іграх та груповій роботі. Необхідним етапом емоційного розвитку є рефлексія, спрямована на аналіз власного емоційного стану та взаємодії з однолітками, яка сприяє глибшому розумінню емоційної сфери як важливої складової особистісного зростання.

Не без підстав говорять, що мова – цілюще джерело, звернення до сили слова може зменшити психологічні проблеми учнів, яких торкнулася війна. Творче слово має неабияке значення, оскільки воно може

допомогти висловити свої емоції та пережити їх. Проте текст може мати і травматичний ефект, якщо учні стикалися зі схожими ситуаціями в особистому житті. С. Б. Фіялка зазначає, що серед переліку критеріїв експертизи підручників немає тих, які були б спрямовані на запобігання психотравматичним ефектам текстів – реакціям дітей на тлі травматичних подій, як-от: втрата (загибель) рідних чи друзів, каліцтва, насильство, терористичні акти, вимушена зміна місця проживання тощо [15, с. 99]. Слід враховувати вразливість учнів та створювати для них психологічну безпеку навіть у контексті підручника: коректний добір інформації, уникнення сценаріїв, що можуть викликати стрес та розробка рекомендацій для вчителів щодо роботи з учнями, які пережили травматичні події.

Доступність змісту підручника також може впливати на емоційний стан учнів, надмірно важкі завдання або тексти викликають невпевненість і втрату інтересу до навчання, що надалі може призвести до демотивації та стресових станів, легкі ж тексти, навпаки, стануть не цікавими для учнів, не будуть стимулювати розвиток їх критичного мислення. Отже, для створення комфортного навчального середовища важливим є баланс рівня складності вмісту підручника, він має відповідати віковим особливостям учнів, стимулювати їхні пізнавальні здібності, зацікавленість у навчанні та не перевантажувати емоційно. Важливим складником текстової інформації підручника О. І. Пометун вважає додатковий текст, представлений уривками з науково-популярної і художньої літератури, біографіями видатних громадських діячів, цікавим тематичними фактами тощо. Безперечно, що цей елемент підвищує зацікавленість учнів, посилює мотивацію, впливає на емоції, пов'язує навчання з життям [12, с. 568]. Зміст додаткового тексту може відхилитися від навчальної програми, проте він залишається ключовим елементом, що доповнює основний матеріал та відіграє важливу роль у збагаченні навчального процесу (розширення світогляду, заохочення до самостійного вивчення теми).

Значний вплив на емоційне благополуччя можуть мати гендерні стереотипи, наявні в текстовому чи ілюстрованому матеріалі підручників. Гендерні стереотипи – це усталені уявлення, пов'язані з ролями чоловіків та жінок у суспільстві. У контексті навчального процесу стереотипи неприпустимі, вони обмежують можливості учнів у виборі своєї особистісної стратегії розвитку, призводять до відчуття обмеженості та невпевненості. Беззаперечним є вплив стереотипів на емоційне благополуччя та, зокрема, самооцінку учнів, які не відповідають гендерним стереотипам.

Перше, на що звертають увагу члени експертної групи гендерного аналізу підручників, – кількісний аналіз ілюстративного матеріалу, пропонують підрахувати скільки разів на ілюстраціях зображено жінку / дівчину, а скільки – чоловіка / хлопця. Окрім кількісного співвідношення, детальному аналізу піддаються якісне та змістовне наповнення, конкретні особистісні риси, соціальні ролі, види діяльності, моделі поведінки притаманні жіночим і чоловічим персонажам [10, с. 52]. Аналіз підручників з української мови у контексті гендерної рівноваги дозволяє виявити диспропорцію як у змістовній, так і в ілюстративній частинах: у відтворенні образів жінок та чоловіків простежується тенденційність, чоловіки позиціонуються як видатні громадські діячі та воїни, натомість жіночі образи навпаки поетизуються [3, с. 278]. Деякі професії можуть бути представлені як типово чоловічі або жіночі, наприклад, у підручниках може домінувати зображення чоловіків у ролі інженерів чи жінок у ролі медсестер. Безумовно, це може впливати на учнів і створювати стереотипні уявлення про те, які професії підходять для їхньої статі, формувати уявлення про світ, можливості в майбутньому та впливати на особистісну стратегію розвитку.

Важливою складовою впливу на емоційну сферу учнів є наочний матеріал, який підсилює емоційне сприйняття інформації. Ілюстрації є не лише декоративним елементом, але й засобом підтримки інтелектуального та емоційного розвитку учнів, однак, як і будь-який інший елемент підручника, вони можуть мати позитивний та негативний вплив. Слід звертати увагу не лише кількість ілюстрацій, їхні розміри та якість, а й змістове наповнення (відповідність війковій категорії, відсутність стереотипів, наявність різноманіття тощо). Надмірна візуалізація також має негативний вплив на освітній процес, насиченість графічними елементами може відвернути увагу учнів, заважаючи їм зосередитися на ключовій інформації. Отже, збалансована кількість ілюстрацій, їх належне змістове наповнення будуть доповнювати навчальний матеріал та збагачувати навчальний процес.

Також у підручнику мають міститися завдання й матеріали, які активізують правопівкульне (емоційні стимули, кольорове насичення, достатня кількість ілюстрацій, фотоматеріалів) та лівопівкульне мислення (достатня кількість схем, діаграм, логічних суджень, висновків) задля збалансованого розвитку обох напрямків мислення учнів [7, с. 47]. На необхідності вищезгаданого балансу наголошує біоадекватна технологія, що полягає в розчленуванні навчального матеріалу й видів робіт на певні етапи для ефективного сприйняття матеріалу та створення цілісної системи знань. З цією метою створюються умови, за яких обидві півкулі мозку активізуються й жодна з них не залишається без навантаження [8, с. 133]. Біоадекватна технологія допомагає досягти гармонії між когнітивним та емоційним аспектами навчання, що сприяє не лише підвищенню ефективності засвоєння інформації, а й позитивному ставленню до навчання.

Отже, сучасний підручник має відповідати наступним вимогам:

1. Наявність завдань, що сприяють гармонізації емоційної сфери учнів, розвитку емоційного інтелекту;
2. Відсутність психотравматичних ефектів у текстах;
3. Оптимальна складність змісту підручника;
4. Наявність додаткового тексту, що впливає на емоційну сферу учнів, їх цінності, мислення, культуру;

5. Відсутність стереотипів, які можуть негативно впливати на емоційне здоров'я, викликати невпевненість у своїх силах та сприяти формуванню стереотипних переконань;

6. Дотримання вимог до якості ілюстрацій та оптимальне співвідношення матеріалів, які активізують правопівкульне мислення та лівопівкульне мислення.

Матеріалом дослідження став підручник з української мови для учнів восьмого класу О. В. Заболоного [5] та підручник для 9 класу, авторами якого є О. Пометун, О.Гупан, І.Смагін [13]. Аналіз першого підручника показав обмежену кількість завдань, сфокусованих на емоційній сфері учнів, лише вправа № 231 звертається до емоційної складової та пропонує розказати про емоції та враження від відвідування театру. В інших завданнях питання емоцій розглядаються лише вторинно, наприклад, вправа № 419, де необхідно з'ясувати, чи передає картина емоції та настрої художника та вправа № 425, де аналізуються емоції, викликані репродукцією картини Пабло Пікассо. Можемо зробити висновок про відсутність комплексного підходу до емоційної сфери учнів.

Як було зазначено вище, необхідно брати до уваги вразливість учнів та створювати психологічно безпечне середовище під час розробки та вибору вмісту підручників. Після початку повномасштабної війни на уроках з української мови та читання не вдається оминати тему руйнувань міст, об'єктів інфраструктури, культурних пам'яток і надбань (Фіялка: 2023, с. 101). Також зміст підручника може нагадати про вимушений від'їзд або про пошкодження будинку та викликати відповідні асоціації чи реакції. Як-от у вправі № 423 пропонують розказати про заснування рідного міста та описати пережиті особисто або імовірні почуття, коли після розлуки ви туди повертаєтеся. У такий непевний час діти можуть хвилюватися про свою безпеку та безпеку своїх рідних, вправа № 149 пропонує уявити, що через кілька днів після надання медичної допомоги вам чи комусь із ваших рідних зателефонувала лікарка, щоб поцікавитися станом здоров'я. Подібні вправи можуть викликати сильні емоції та бути потенційним тригером, тому важливо враховувати можливі реакції учнів.

Безперечною перевагою підручника є рубрики «Цікаво знати...», «Усміхнімося», «І таке буває», що враховують вікові особливості учнів та надають інформацію з галузі мовознавства, яка сприяє позитивному ставленню до предмета. У рубриці «Цікаво знати...» розглядаються факти та аспекти мови, які можуть зацікавити учнів, розширити їхні знання в цій області та надати додаткові профорієнтаційні можливості. Рубрика «Усміхнімося» містить гумористичні елементи, з метою стимулювання позитивного ставлення учнів до навчання.

Аналіз гендерних ролей показав, що в підручнику хлопці та дівчата представлені переважно в однакових обставинах, на окремих світлинах дівчата зображені захоплені робототехнікою, спортом та цирковим мистецтвом, що демонструє відсутність гендерних стереотипів. Однак на ілюстраціях перед початком нових тем зображено козаків та сучасних українських воїнів, тоді як жінки в цей час займаються ткацтвом та доглядають за дітьми, що не відображає різноманіття ролей жінок, зокрема їхнього військового внеску. У підручнику більшість ілюстрацій створено саме чоловіками, що свідчить про диспропорцію та вказує на необхідність перегляду добору матеріалів, адже в Україні існує багато талановитих мисткинь, які гідно представляють свої роботи в різних галузях.

Укладачі підручника дотримуються вимог до ілюстрацій та пропонують оптимальне співвідношення матеріалів, які активізують правопівкульне та лівопівкульне мислення. Підручник містить достатню кількість схем, кластерів, логічних суджень та висновків, а для активізації правопівкульного мислення додано якісні ілюстрації та фотоматеріали, що створюють заохочувальне візуальне середовище. Слід зазначити, що нове покоління звикло до візуальних образів, тому доцільним буде застосування коміксів – однієї з форм подання інформації для людей з «кліповим» типом мислення. Педагогічний комікс розуміємо як засіб передачі інформації педагогічного спрямування, що являє собою серію картинок із короткими текстами, які моделюють відповідні ситуації [9, с. 100].

Також нами було проаналізовано підручник «Історія України» для учнів 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів, авторами якого є О. Пометун, О.Гупан, І.Смагін [13]. Було з'ясовано, наскільки авторам вдалося дотриматися вимог стосовно доступності основного тексту для сприйняття дев'ятикласниками, наявності додаткового тексту, що впливає на емоційну сферу здобувачів освіти, стосовно унаочнення ілюстраційним матеріалом та оптимального співвідношення матеріалів, які активізують правопівкульне мислення та лівопівкульне мислення.

Важливо, що на початку більшості пунктів параграфів означеного підручника з історії України учням пропонується питання чи завдання, яке необхідно виконати під час або після читання. Це спонукає до емоційного налаштування на активну розумову діяльність, вдумливе сприйняття навчального матеріалу. Історичний текст адаптований для розуміння учнів дев'ятого класу, надається роз'яснення незнайомих слів. Щоправда, виділене рамкою та кольором тлумачення цих термінів часто розміщується не у виносках збоку або знизу сторінки, як на с. 25, 38, 39 187, 204 та деяких інших, а посередині, «розриваючи» основний текст (наприклад, на с. 23, 61, 165, 186, 192, 203 та інших). Розміщення тлумачень посередині може ускладнювати сприйняття інформації і викликати негативні емоції.

Цей підручник уміщує значну кількість фрагментів з історичних першоджерел, наукових праць сучасних дослідників, художньої літератури, біографічні довідки історичних діячів тощо. Такий додатковий текст сприяє зацікавленню учнів, їхньому емоційному благополуччю і доповнює основний матеріал.

Водночас додатковий текст також розміщується на усій ширині сторінки і «розриває» виклад основного тексту в підручнику.

Значною перевагою підручника є насиченість ілюстраціями, які є доцільними і гарної якості, а також естетично привабливе оформлення кожної сторінки. З огляду на це, учням працювати з підручником приємно, створюються всі умови для розвитку правопису мислення. Для активізації лівопівкульного мислення варто було б у цій навчальній книзі збільшити кількість схем та діаграм. Зокрема, представити у вигляді схем було б доцільно фрагменти тексту в рамках, які виділені рожевим кольором на сторінках 76 та 79. У цілому, за виключенням зазначених проблем, застосування підручника «Історія України» для учнів 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів за авторством О. Пометун, Н. Гупан, І. Смагін сприяє емоційному благополуччю школярів.

У результаті дослідження встановлено, що підручник має безліч аспектів, які можуть впливати на емоційне благополуччя здобувачів базової середньої освіти. З урахуванням значущості емоційного компонента психологічного здоров'я, було визначено ключові вимоги, яким має відповідати підручник: розробка завдань, спрямованих на емоційну сферу учнів, розвиток емоційного інтелекту та емоційної стійкості, дотримання вимог до якості ілюстрацій, оптимальне співвідношення матеріалів, уникнення травмочутливих текстів та гендерних стереотипів. Результати аналізу чинних підручників показали, що вони відповідають більшості вищезазначених вимог, проте, зазначимо, що авторам необхідно створювати комплексний підхід до розвитку емоційної сфери учнів задля повноцінного забезпечення емоційного благополуччя та гармонійного розвитку учнів у навчальному процесі.

Використана література:

1. Бреус Ю. В. Роль емоційного інтелекту в професійній діяльності керівника закладу середньої освіти: навчальний посібник. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети». 2016. 35 с.
2. Власенко І., Рева О., Фурман В., Каниука І. Дослідження компонентів психологічного здоров'я студентської молоді в Україні. Організаційна психологія. *Економічна психологія*. 2020. № 2-3 (20). С. 17-30.
3. Дороніна Т. О., Бузько С. А. Шкільні підручники з української мови в аспекті гендерної збалансованості. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. Філологічні студії*. 2012. Вип. 7 (2). С. 275-284.
4. Жизномірська О. Я. Емоційне благополуччя особистості соціального працівника. *Social Work and Education*. 2020. Vol. 7. № 2. С. 163-169.
5. Заболотний О. В. Українська мова : підруч. для 8 кл. закл. заг. се-ред. освіти. 2-ге вид., переробл. Київ : Генеза, 2021. 224 с.
6. Кічук А. В. Про деякі теоретичні підходи можливості пізнання особливостей емоційного здоров'я студентів. *Наука і освіта : наук.-практ. журнал*. 2020. № 2. С. 31-38.
7. Ковчин Н. А. Психолого-педагогічні аспекти експертизи підручників для 8-го класу загальноосвітніх навчальних закладів. Експертиза шкільних підручників: інструктивно-методичні матеріали для експертизи електронних версій проектів підручників для учнів 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів / за заг. ред. О. М. Топузова, Н. Б. Вяткіної. Київ : Педагогічна думка. 2016. С. 43-48.
8. Лелеко В. В. Реалізація біоадекватної технології у навчанні іноземних мов. *Наукові записки Серія : Педагогічні науки*. Вип. 134. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. 2014. С. 133-135.
9. Мажуга А. В., Твердохліб Т. С. Педагогічний комікс як засіб просвітницької роботи з батьками здобувачів початкової освіти. Початкова освіта : історія, проблеми, перспективи : зб. мат. П Міжнар. наук.- практ. інтернет-конф., м. Ніжин, 21 жовт. 2021 р. Ніжин, 2021. С. 100-101.
10. Малахова О. А., Марущенко О. А., Дрожжина Т. В., Коробкіна Т. В. Теоретико-методологічні засади гендерної експертизи підручників. Експертиза шкільних підручників : інструктивно-методичні матеріали для експертизи електронних версій проектів підручників для учнів 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів / за заг. ред. О. М. Топузова, Н. Б. Вяткіної. Київ : Педагогічна думка, 2016. С. 48-56.
11. Малхазов О. Р. Теоретичні засади дослідження емоційної стійкості. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. Київ, 2017. Вип. 40. С. 62-71.
12. Пометун О. І., Гупан Н. М. Проектування шкільного підручника : вимоги і проблеми. *Проблеми сучасного підручника*. 2014. Вип. 14. С. 564-573.
13. Пометун О. І., Гупан Н. М., Смагін І. І. Історія України : підруч. для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. Київ : УОВЦ «Оріон», 2017. 288 с.
14. Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості : засоби самопомогі в умовах тривалої травматизації : монографія. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 160 с.
15. Фіялка С. Б., Гончарук Т. Г. Травмачутливі тексти в підручниках з української мови та читання для НУШ : редакторський погляд. *Технологія і техніка друкарства*. 2023. № 1 (79). С. 97-106.
16. Чебикін О. Я. Концептуальні підходи можливостей дослідження основ емоційного здоров'я учасників навчальної діяльності в умовах коронавірусної пандемії. *Science and Education: Psychology – Medicine – Education*. 2021. Issue 4 С. 23-24.
17. Шульженко Д. І. Емоційна стабільність як чинник фахової готовності студентів-спеціальних психологів. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Серія : Соціально-педагогічна*. 2013. Вип. 23(2). С. 122-131.

References:

1. Breus Yu. V. (2016) Rol emotsiinoho intelektu v profesiinii diialnosti kerivnyka zakladu serednoi osvity: navchalnyi posibnyk. [The role of emotional intelligence in the professional activity of the head of a secondary education institution: the manual]. Kyiv : DP «NVTs «Priorytety». 2016. 35 s. [in Ukrainian].
2. Vlasenko I., Reva O., Furman V., Kaniuka I. (2020) Doslidzhennia komponentiv psykhologichnoho zdorov'ia studentskoi molodi v Ukraini. [Study of the components of psychological health of student youth in Ukraine]. Orhanizatsiina psykhologhiia. *Ekonomiczna psykhologhiia* № 2-3 (20). S. 17-30 [in Ukrainian].

3. Doronina T. O., Buzko S. A. (2012) Shkilni pidruchnyky z ukraïnskoi movy v aspekti hendernoï zbalansovanosti. [School textbooks on the Ukrainian language in the aspect of gender balance]. *Naukovyi visnyk Kryvorizkoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu. Filolohichni studii* Vyp. 7 (2). S. 275-284 [in Ukrainian]
4. Zhyznomirskia O. Ya. (2020) Emotsiïne blahopoluchchia osobystosti sotsialnoho pratsivnyka. [Emotional well-being of a social worker]. *Social Work and Education*. Vol. 7. № 2. S. 163-169 [in Ukrainian].
5. Zabolotnyi O. V. (2021) Ukraïnska mova : pidruch. dlia 8 kl. zakl. zah. se-red. osvity. 2-he vyd., pererobl. [Ukrainian language: textbook for 8th grade of secondary schools. 2nd edition, updated]. Kyiv : Heneza. 224 s. [in Ukrainian].
6. Kichuk A. V. (2020) Pro deiaki teoretychni pidkhody mozhlyvosti piznannia osoblyvosti emotsiïnoho zdorov'ia studentiv. [On some theoretical approaches to the possibility of cognizing the peculiarities of students' emotional health]. *Nauka i osvita: nauk.-prakt. zhurnal*. № 2. S. 31-38 [in Ukrainian].
7. Kovchyn N. A. (2016) Psykholoho-pedahohichni aspekty ekspertyzy pidruchnykiv dlia 8-ho klasu zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv. [Psychological and pedagogical aspects of textbook evaluation for the 8th grade of secondary schools]. Ekspertyza shkilnykh pidruchnykiv: instruktyvno-metodychni materialy dlia ekspertyzy elektronnykh versii proektiv pidruchnykiv dlia uchniv 8 klasu zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv / za zah. red. O. M. Topuzova, N. B. Viatkinoi. Kyiv : Pedahohichna dumka. S. 43-48 [in Ukrainian].
8. Leleko V. V. (2014) Realizatsiia bioadekvatnoi tekhnolohii u navchanni inozemnykh mov. [Implementation of bio-responsive technology in foreign language teaching]. *Naukovi zapysky. Serii Pedahohichni nauky*. Vyp. 134. Kirovohrad: RVV KDPU im. V. Vynnichenka, S. 133-135 [in Ukrainian].
9. Mazhuha A. V., Tverdokhlib T. S. (2021) Pedahohichni komiks yak zasib prosvitnytskoi roboty z batkamy zdobuvachiv pochatkovoï osvity. [Pedagogical comics as a means of educational work with parents of primary school students]. Pochatkova osvita: istoriia, problemy, perspektyvy : zb. mat. II Mizhnar. nauk.- prakt. internet-konf., m. Nizhyn, 21 zhovt. Nizhyn, 2021. S. 100-101 [in Ukrainian].
10. Malakhova O. A., Marushchenko O. A., Drozhzhyna T. V., Korobkina T. V. (2016) Teoretyko-metodolohichni zasady hendernoï ekspertyzy pidruchnykiv. [Theoretical and methodological foundations of gender expertise of textbooks]. Ekspertyza shkilnykh pidruchnykiv : instruktyvno-metodychni materialy dlia ekspertyzy elektronnykh versii proektiv pidruchnykiv dlia uchniv 8 klasu zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv / za zah. red.: O. M. Topuzova, N. B. Viatkinoi. Kyiv : Pedahohichna dumka. S. 48-56 [in Ukrainian].
11. Malkhazov O. R. (2017) Teoretychni zasady doslidzhennia emotsiïnoi stiïkosti. [Theoretical foundations of the study of emotional stability]. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii*. Kyiv. Vyp. 40. S. 62-71 [in Ukrainian].
12. Pometun O. I., Hupan N. M. (2014) Proektuvannia shkilnoho pidruchnyka: vymohy i problem. [Designing a school textbook: requirements and problems]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka*. Vyp. 14. S. 564-573 [in Ukrainian].
13. Pometun O. I., Hupan N. M., Smahin I. I. (2017) Istoriia Ukrainy. [History of Ukraine] : pidruch. dlia 9 kl. zahalnoosvit. navch. zakl. Kyiv : UOVTs «Orion». 288 s. [in Ukrainian].
14. Tytarenko T. M. (2018) Psykholohichne zdorov'ia osobystosti : zasoby samodopomohy v umovakh tryvaloï travmatyzatsii: monohrafiia. [Psychological health of the individual: means of self-help in conditions of prolonged traumatization: a monograph]. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD. 160 s. [in Ukrainian].
15. Fiialka S. B., Honcharuk T. H. (2023) Travmachutlyvi teksty v pidruchnykakh z ukraïnskoi movy ta chytannia dlia NUSh : redaktorskyi pohliad. [Traumatizing Texts in Ukrainian Language and Reading Textbooks for the New Ukrainian School: An Editor's View]. *Tekhnolohiia i tekhnika druzarstva*. № 1 (79). S. 97-106 [in Ukrainian].
16. Chebykin O. Ya. (2021) Kontseptualni pidkhody mozhlyvosti doslidzhennia osnov emotsiïnoho zdorovia uchasnykiv navchalnoi diïalnosti v umovakh koronavirusnoi pandemii. [Conceptual approaches to the possibilities of studying the basics of emotional health of participants in educational activities in the context of the coronavirus pandemic]. *Science and Education : Psychology – Medicine – Education*. Issue 4 S. 23-24 [in Ukrainian].
17. Shulzhenko D. I. (2013) Emotsiïna stabilnist yak chynnyk fakhovoi hotovnosti studentiv-spetsialnykh psykholohiv. [Emotional stability as a factor in the professional readiness of students of special psychology]. *Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu im. I. Ohiiienka. Seria : Sotsialno-pedahohichna*. Vyp. 23 (2). S. 122-131 [in Ukrainian].

T. Tverdokhlib, V. Pyshynska. The role of textbook in supporting the emotional well-being of students of basic secondary education

The article is devoted to the topical issue of updating the content of school textbooks, defining the role of the textbook in supporting emotional well-being, its impact on the emotional intelligence of students of basic secondary education. It is noted that it is the emotional component of psychological health that requires the greatest attention, the concept of emotional well-being as a component of psychological health is characterized, and the author concludes that the concepts of emotional health and well-being are synonymous. The article emphasizes that textbooks should not only be a means of transmitting information, but also contribute to the harmonization of students' emotional state. This raises questions about the relevance of updating the content of textbooks and the need to expand the criteria for the examination of scientific publications, taking into account the impact of modern realities on the emotional sphere of students. Particular attention is paid to the psychological and pedagogical requirements for a textbook that will contribute to the effectiveness of learning and personal development of students. The following requirements are proposed: the presence of tasks to harmonize the emotional sphere, the absence of psychotraumatic texts, the accessibility of the main text, the presence of additional text that affects the emotional sphere of students, the absence of stereotypes, high quality illustrations, the optimal ratio of materials that activate right-hemispheric thinking and left-hemispheric thinking. The ways to improve textbooks are analyzed, the compliance of existing textbooks on the Ukrainian language and history of Ukraine with the above requirements is assessed. It is concluded that these requirements have an impact on students, their overall development, and the need to improve textbooks by introducing elements aimed at supporting emotional well-being, developing emotional intelligence and emotional resilience.

Key words: emotional well-being, emotional health, psychological health, emotional intellect, students of basic secondary education, textbook, requirements for a textbook, consideration of aspects of the emotional component.